

Зорица Младеновић

ПОНОВО ИЗМИШЉЕНИ СРПСКИ ЈЕЗИК
ГОРАНА ПЕТРОВИЋА
У ПРЕВОДУ НА НЕМАЧКИ

*СИЊНИЧАРНИЦА „КОД СРЕЋНЕ РУКЕ” –
DIE VILLA AM RANDE DER ZEIT*

Овај рад је настао са циљем да се покажу аспекти превођења наведеног романа као и било ког другог књижевног дела. Указано је на специфичне проблеме и решења које превод романа нуди. Указано је такође и на значај превођења, који је у овом тренутку можда већи него раније. Поред осталих фактора, на овом месту се најбоље може уочити и допринос преводиоца. Задатак овог рада је, с тога, проналажење потешкоћа на које наилази преводитељка романа *Сињничарница „Код срећне руке”* које се могу означити као општи проблеми преводачке делатности, али и уочавање могућности да се дође до жељеног ефекта, тј. доживљаја дела идентичног оном који изазива реч употребљена у оригиналном делу.

Кључне речи: *Сињничарница „Код срећне руке”*, Горан Петровић, превођење, немачки језик.

Карактеристичан јовор романа

Упркос настојањима књижевне критике, стилски код Горан Петровића је тек донекле дефинисан. Податак који свакако не олакшава посао преводиоцу. На срећу, непреводиво не постоји. Постоје речи, изрази и осећања који се теже преводе и чије преношење у други језик зависи од вештине преводиоца. Књига Горана Петровића *Сињничарница „Код срећне руке”* обилује поново васкрслим речима, непозна-

тим и новим по звучању чак и за читаоца који чита на језику аутора и који њихово значење инстинктивно препознаје тј. тумачи на основу искуства које матерњи језик омогућава. Код превода књижевног дела, ова димензија највише губи. Уједно је она и место где се вештина преводиоца као приповедача највише препознаје.

Специфичности превођења *Сийничарнице* доприноси и природа самог дела: у питању је, да се подсетимо, књига *о роману у роману*. Оно што Петровић за нас, читаоце оригиналног дела чини, мењајући слике, постављајући нам нове задатке кроз нове асоцијације, тера нас да се окрећемо час лево час десно, преводац мора учинити за читаоце на језику на који преводи, тј. за читаоце којима тумачи и преноси значење и емоције књижевног дела *Сийничарница* „*Код срећне руке*”: „Ја сам у овој књизи покушао да изменама ритма држим пажњу читаоца, да га 'шамарам' да би се он окретао час лево час десно, како се не би умртвио док чита књигу.” (Г. Петровић, *НИН*)

Изрази везани за културу и друштво

Без намере да се умањи значај специфичне терминологије која је карактеристична за одређени круг људи (социјални, религијски, уметнички) или читав народ, мора се напоменути да, уколико се читаоцу преведеног дела не омогући да потпуно разуме дати израз, то још увек не значи да је он лишен схватања суштине дела које чита, да је покидана главна нит и атмосфера дела потпуно нарушена. Напротив, употреба фуснота у којима би се објашњавало шта је и колико је за Србе важна Света Петка (какви све ритуали у народу прате Побусаони понедељак и Задушнице), непотребно би удаљила читаоца од суштине дела. Уколико се заинтересује, читалац ће податке о наведеним верским и иним обичајима српског народа лако моћи да пронађе у немачкој штампи, рецимо. Ради илустрације, извучено је неколико карактеристичних примера: „Испашће на-пако, пуј три пута преко рамена” (Г. Петровић, стр. 152) „*das wird schlimm ausgehen, drei Mal über die Schulter gespuckt*” (С. Б. Милосављевић, стр. 232). У немачкој култури је такође присутно веровање да ствари и жива бића треба запљунути три пута против урока; *Света Петка* – *heilige Petka* или *Gute heilige Petka*, без фусноте; (Г. Петровић, стр. 123 – С. Б. Милосављевић, стр. 180); *слава: Slava – Fest, славски ручак: Festessen*, што је у преводу *їразнични ручак* (Г. Петровић, стр. 49 и 51 – С. Б. Милосављевић, стр. 54 и 58); *седмицу њо Јовандану* (Г. Петровић, стр. 52 – С. Б. Милосављевић, изостављено из превода стр. 60); *Србуље: Корјен der altserbischen Srbulje – Kirchenbucher* (Г. Петровић, стр. 215 – С. Б. Милосављевић, стр. 345); *кољиво: Brei*, што у преводу значи *каша* (Г. Петровић, стр. 217 – С. Б. Милосављевић, стр. 349); *Мајски преврат – Mai*

Umsturz, без фусноте (Г. Петровић, стр. 89 – С. Б. Милосављевић, стр. 117).

Архаизми, колоквијалан говор и изрази сѣраној ѿорекла

Роман *Сийничарница „Код срећне руке”* обилује архаичним изразима, колоквијалним говором и специфичним дијалектима. Архаизми се не преводе увек архаичном речи, што нити је неопходно нити би било могуће. Као што је очекивано, ијекавица се не преводи другачијим говором ни дијалектом. У књизи ипак постоји место где се наглашава да два лика, ћерка и отац, говоре ијекавицом, што је у преводу додатно објашњено додатком „dass diese kleine Familie aus Bosnien stammte” (*да ова мала ѿородица долази из Босне*). Додатно наглашавање у смислу увођења посебног дијалекта у преводу није потребно: „младић није морао да пита одакле, ијекавица је говорила одакле би могла бити ова мала породица” – „Adam musste nicht fragen, woher sie kamen, Ihr Akzent deutete klar darauf hin, dass diese kleine Familie aus Bosnien stammte“ (Г. Петровић, стр. 74 – С. Б. Милосављевић, стр. 97).

Што се тиче речи руског порекла, на једом месту се истиче, као и у оригиналном тексту, да је у питању посрбљени термин, док се на осталим местима једноставно преводи на немачки: *Товаришћи камарад Срећен* – *Towarischtschi, Genosse Sreten*, овде је могло остати и *камарад*, јер је, као и *товаришћи*, подједнако одомаћено у немачком језику и познато немачком читаоцу (Г. Петровић, стр. 205 – С. Б. Милосављевић, стр. 327); *Јешћо њемноћа – noch einen Augenblick, einen Moment noch*; посрбљени руски израз се овде исто могао оставити као у оригиналу, али се превод са *часак, моменати само* (Г. Петровић, стр. 206 – С. Б. Милосављевић, стр. 329); *еѿа ѿак... две љубави скуѿа ниѿда не маѿуѿ...* – *ѿи, ја... Zwei Lieben in gleiches Zeit – das kann doch niemals nicht*; и за ову језичку секвенцу, преводитељка се одлучила за немачку терминологију (Г. Петровић, стр. 160 – С. Б. Милосављевић, стр. 247).

Архаизам *земљойис* се преводи једноставно са *Atlas* (Г. Петровић, стр. 196 – С. Б. Милосављевић, стр. 309); али *ѿрозоморна навика* је *grässlich Angewohnheit*, што јесте израз који би врло вероватно и аутор употребио да је писао на овом језику. *Данаске има* се преводи колоквијалним: *Heut` gibt` s* (Г. Петровић, стр. 120 – С. Б. Милосављевић, стр. 174); исти је случај и са: *ондакице је квасац добар за уѿѿѿребу – na denn, is` die hefe gut zu brauch`n* (Г. Петровић, стр. 176 – С. Б. Милосављевић, стр. 274); сјајан, у роману поново васкрсли, народни израз *ѿарадајка* се преводи са *tomate* – парадајз, можда зато што је ова именица у немачком језику женског рода (Г. Петровић, стр. 212 – С. Б. Милосављевић, стр. 340). И као што смо већ навели: *ѿрехладићеш ми ѿес*

шо преводи се са: *Mein teig darf kein ' Zug krieg' n!* – ово шестшо не сме г а у'ва-ши йромаја! (Г. Петровић, стр. 286 – С. Б. Милосављевић, стр. 345). Даље у тексту, примећујемо да се сашилџак преводи као *Stück – комад*.

Обраћање: *добро, Агамчило!* преводи се такође жаргоном: *Adam Mensch!* (Г. Петровић, стр. 85 – С. Б. Милосављевић, стр. 91); клетва: *Срећене, дабогда ши очи йрсле*, преведена је у духу немачког језика: *Sreten die Augen sollen dir verfaulen!* *Срећене, нека ши очи исћуруле!* Такође и *Јебем ли ши све йо сћиску!* изразом: *Fahr zu Hölle!* (Г. Петровић, стр. 209 – С. Б. Милосављевић, стр. 334). Није потребно наглашавати да специфичност псовки српског језика не треба дословно преводити, осим када је она повезана са радњом текста, односно када се у даљем контексту спомиње значење псовке и у изворном тексту. Преводитељка је овде, вођења својим судом, поједине термине настојала да преведе што веродостојније, објашњавајући их, а поједине је сводила на најједноставније одговарајуће речи у немачком језику, сматрајући да се суштина на тај начин неће нарушити.

Сћецифичан језичко-сћилски свей Ситничарница „Код срећне руке”

Стил Горана Петровића ствара додатни свет између звука и знака. Свака реч има одређено место и задати план у тексту. Романи Горана Петровића се осећају свим чулима... тај свет, препун мириса, укуса, боја, звукова, то је задатак преводиоца, који се може дефинисати као: превести израз лица читаоца.

Следе примери где преводитељка преводи „стил” а не речи уз појашњења на који начин то чини, јер преводилац ипак, није аутор, разлика мора да постоји упркос потреби да се понекад по личном суду нешто измени дода или убаци: *Незбринућа лица: orientierungslose Personen – дезорјентисане особе.* (Г. Петровић, стр. 289 – С. Б. Милосављевић, стр. 394); *шу се сабрало йруње йројале епохе: dort traf sich die Bodensatz einer untergangenen Epoche – накуйшо се шалој йројале ејохе* (Г. Петровић, стр. 206 – С. Б. Милосављевић, стр. 328); *Развезује сћомачне йрчеве: lost Magenkrampfe* (Г. Петровић, стр. 51 – С. Б. Милосављевић, стр. 59); *о г свуда залазећеј времена: von der Zeit, die alles durchdringt – од времена које све йрожима* (Г. Петровић, стр. 21 – С. Б. Милосављевић, стр. 7); *ћифћинско сийничарење: elende Kleinkrämerei – јадно цейидлачење* (Г. Петровић, стр. 24 – С. Б. Милосављевић, стр. 13); *за множину: für viele Menschen*, исто значење би имало и *für viele* (Г. Петровић, стр. 27 – С. Б. Милосављевић, стр. 19); *кућерак: Haeuschen* са значњем *кућица и кућерак; временом зайрцући це-йни саш: irgendwann stehen gebliebene Taschenuhr zu reparieren* (Г. Петровић, стр. 120 – С. Б. Милосављевић,

стр. 175); *бесмислено сам денуо суварне дане*: *ich durchlebte sinnlose tage* (Г. Петровић, стр. 217 – С. Б. Милосављевић, стр. 348); *сийљив ѿон*: *gedämpft – ѿријушен* (Г. Петровић, стр. 181 – С. Б. Милосављевић, стр. 284); *ѿорљиви ѿанславистиа* се убацује у другу, наредну реченицу (Г. Петровић, стр. 200 – С. Б. Милосављевић, стр. 316); *рајѿосиљаѿи се (los zu werden)*, преводи се прилично описно: *lange lastete die burde (gyю ме је оѿѿерећивало бреме)*, (Г. Петровић, стр. 202 – С. Б. Милосављевић, стр. 321); *ѿу се сабирало ѿруње ѿројале еѿохе: dort traf sich die Bodensatz einer untergangenen Epoche* (Г. Петровић, стр. 206 – С. Б. Милосављевић, стр. 328); *усѿпрашено: veraengstigt* са примарним значењем *засѿпрашено* (Г. Петровић, стр. 208 – С. Б. Милосављевић, стр. 331); *оѿворенозаѿи ворена жуѿиа кућа*, наизглед као створено за немачки језик, у коме су кованице од по неколико речи, више правило него изузетак, али се преводи са *leuchtend gelbe Haus: јарко жуѿиа кућа* (Г. Петровић, стр. 214 – С. Б. Милосављевић, стр. 343) смештајући је тако и визуелно у средиште оба романа, што она у неку руку и јесте. Дослован превод би највероватније, због наведених специфичности немачког језика имао исти ефекат. Преводитељка је дакле имала на уму стил. (Г. Петровић, стр. 125 – С. Б. Милосављевић, стр. 184); *ѿошѿо се меланхолија њене мајке смрѿино зѿрушала: Das Gerinnsel aus Melancholie bei Ihre Mutter zu einem todbringenden Pfopf geworden war – ѿошѿо је уѿрушак меланхолије код њене мајке ѿосѿао смрѿини заѿѿикач* (Г. Петровић стр. 225 – С. Б. Милосављевић, стр. 348).

Наслов: Ситничарница „Код срећне руке”
– Die Villa am Rande der Zeit

Израз *сийничарница код срећне руке* се може наћи у немачком говору, што и имамо у преведеном тексту на 50 страни: *Kramladen „Zur glücklichen Hand“* (Г. Петровић, стр. 47; дослован превод се, међутим, не узима за наслов јер би се раван очекивања читаоца усмерила ка нечему што није циљ приповедача и удаљила би га од мистике и носталгије коју дело у себи носи а која је са преводом *Die Villa am Randeder Zeit – Вила на крају времена*, успешно дочарана. Прочитавши преведено дело, читалац проналази вилу у роману, у коју се може доћи из сваке временске и просторне димензије, што је и главна одлика књиге о којој је реч, постмодернистичког романа без романа. Уједно, у тренутку када се у вилу усељава породица која говори ијекавицом и која са собом носи превише велику сенку, јасну метафору за терет претходних времена, то немачког читаоца веома јасно асоцира на време сукоба и страдања на просторима државе које више нема а о којој је реч у *Сийничарници*, на потребу да се прошло време обележи носталгијом али

у овом случају и меланхолијом, страхом и осећајем празнине; тако да се на овај начин, великим делом добија атмосфера коју оригинално дело нуди кроз свој специфичан језички свет. Једна димензија романа су и љубавни заплети, љубави у роману су мањи или више несрећне, а димензија љубави, иако сложена у својој суштини, лако је преводива и разумљива на свим језицима.

Специфичност стила Горана Петровића, а самим тим и особеност превода његових романа могла би да се анализира реч по реч, овде је дат тек узорак, одабраних, карактеристичних речи и израза, чија је функција да што верније пренесу доживљај који се остварује читајући роман *Сийничарница „Код срећне руке“*. Постоје равни које се ипак не могу доживети без познавања света и времена о коме писац пише. Уз сва настојања и вештину преводиоца, шетња кроз Београд ће бити тек кретање по непознатом граду, осим за оне који град познају, што је, уосталом, исто и за читаоце на матерњем језику.

Показатеље да ли је једно књижевно-уметничко дело успешно преведено налазимо и ван анализе самог дела. Немачка књижевна критика је, као и српска, препознала правац и дух овог Петровићевог романа. Књига је преведена 2010. године, а већ наредне године доживела је друго издање које је овде коришћено за поређење и приказ.

Закључак

Преведеном делу највише смета оригинал, казала је Исидора Секулић у Есеју о преводу *Песме о веснику буре* Максима Горкогодлучивши се, између два понуђена превода песме за оригинал. Међутим њена порука није да песму не треба преводити, нити да се не треба упуштати у превођење. Њен лични избор је показатељ колико је превођење сложен и захтеван уметнички процес, са несагледивим последицама по друштво и културу.

Овај роман Горана Петровића симболично је заокружио двадесети век. Део те атмосфере је верно пренет читаоцу на немачком језику. Један део је читалац морао сам да пронађе у себи. Понешто, је ипак, остало привилегија оних који са аутором деле прошло и будуће време, док се садашње сакрива по разним ситничарницама и инспирише и писца и читаоца да граде нове светове.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Петровић, Горан. *Сийничарница „Код срећне руке”*. Београд: Политика, Народна књига, 2005.

Петровић, Горан. *Die Villa am Randeder Zeit*. Превод: Susanne Böhm-Milosavljević. Минхен: DTV друго издање, 2011.

Секулић, Исидора: *Говор и језик, мир и немир*. Београд: „Вук Караџић”, 1977. 185.

Петровић, Горан, Станковић, Радмила, Јањић, Јован. „Време је да се све претресе”. *НИН* бр. 2613. (25. јануар 2001). 35–38.